



HÖGSKOLAN
DALARNA

Examensarbete i pedagogiskt arbete

Grundnivå

En studie om pedagogers upplevelser av bildstöd som kommunikationsmedel för nyanlända barn (1-5år) i förskolan

Författare: Felicia Alm

Institution: Högskolan Dalarna

Handledare: Maria Olsson

Examinator: Joyce Kemuma

Ämne/huvudområde: Pedagogiskt arbete

Kurskod: GPG2DU

Högskolepoäng: 15hp

Examinationsdatum: 20220610

Vid Högskolan Dalarna finns möjlighet att publicera examensarbetet i fulltext i DiVA. Publiceringen sker Open Access, vilket innebär att arbetet blir fritt tillgängligt att läsa och ladda ned på nätet. Därmed ökar spridningen och synligheten av examensarbetet.

Open Access är på väg att bli norm för att sprida vetenskaplig information på nätet. Högskolan Dalarna rekommenderar såväl forskare som studenter att publicera sina arbeten Open Access.

Jag/vi medger publicering i fulltext (öppet tillgänglig på nätet, Open Access):

Ja Nej

Högskolan Dalarna – SE-791 88 Falun – Tel 023-77 80 00

Abstract

Syftet med studien är att bidra med kunskaper om pedagogers olika upplevelser och erfarenheter av att använda bildstöd som kommunikationsverktyg för nyanlända barn. Studien syftar även till att få fördjupade kunskaper i pedagogers erfarenheter och upplevelser av att nyttja förskolans fysiska miljöer till användning av bildstöd. För att få djupare insikt i pedagogers arbete med bildstöd genomfördes fem kvalitativa intervjuer med både förskollärare och barnskötare. Vidare genomfördes observationer från två förskolors miljöer, där bildstöd dokumenterades med fotografier. Intervjumaterialet bearbetades till centrala kategorier med hjälp av färgkodning och analyserades därefter utifrån ett sociokulturellt perspektiv. De centrala resultaten från intervjuerna visade att samtliga pedagoger hade en positiv syn på bildstöd som verktyg, men tidsbrist och ojämn resursfördelning ansågs skapa olika möjligheter för att använda bildstöd. Bildstöd sågs oftast som ett språkstimulerande verktyg av pedagogerna, men också som något som kunde verka hämmande på nyanlända barns språkutveckling. Pedagogernas erfarenheter visade att bildstöd och egenproduktion av bilder kunde ibland användas för att bidra till en grundtrygghet och självständighet för barnen i verksamheten. Tillgången på bildstöd varierande mellan avdelningarna och speglade informanternas berättelser. Studien kan bidra till en ökad medvetenhet för pedagoger att använda sig både bildstöd och egenproducerade bilder som verktyg för nyanlända barn i förskola

Nyckelord: nyanlända barn, bildstöd, sociokulturell teori, kommunikation, trygghet

Innehåll

1. Inledning	1
2. Syfte och frågeställningar	2
3. Bakgrund.....	3
3.1 Barns kommunikationsutveckling.....	3
3.2 Bildstöd i förskola.....	5
3.2.1. Pedagogers arbete med bildstöd.....	6
3.3 Nyanlända barn i förskola	6
4. Tidigare forskning.....	7
4.1 Icke-verbal kommunikation hos flerspråkiga barn	7
4.2 Pedagogers arbete med bildstöd i en mångkulturell förskola	9
4.3 Arbete med bilder i förskoleverksamhet.....	10
4.5 Sammanfattning av tidigare forskning.....	11
5. Teoretisk utgångspunkt.....	11
5.1 Lärande i socialt samspel	12
5.1.1 Artefakter och medierande resurser	12
5.1.2 Proximala utvecklingszonen och scaffolding.....	13
5.1.3 Fantasi	13
6. Metod	14
6.1 Metodval	14
6.2 Urval.....	15
6.3 Genomförande.....	16
6.4 Bearbetning av data.....	17
6.5 Etiska ställningstaganden	17
6.6 Tillförlitlighet.....	18
7. Resultat.....	20

7.1. Kommunikation och samspel med hjälp av bildstöd	20
7.2 Situationer och platser med bildstöd	24
7.3 Möjligheter och utmaningar med bildstöd	28
7.4 Sammanfattning	29
8 Analys av resultatet	31
9. Diskussion och konklusion	35
9.1 Metoddiskussion	35
9.2 Resultatdiskussion.....	37
9.3 Konklusion	40
9.4. Vidare forskning.....	41
Referenslista	42
Bilaga 1:1	i
Bilaga 1:2	i
Bilaga 1:3	i

1. Inledning

När jag började skriva mitt examensarbete så rådde oroligheter i Europa. Rysslands invasion av Ukraina hade medfört att många av de ukrainska invånare var på flykt och bland annat Sverige förberedde sig för ett gott mottagande av dessa. Förskolan har en särdeles viktig roll för ett gott mottagande för barn (Förskoleforum, 2022). År 2015 hade Sverige sitt högsta antal asylsökande, däribland många barn, i modern tid och många upplevde att mottagandet och etableringen av dessa i svenska samhället var bristfälligt och oförberett (Regeringen, 2017, s 316). En granskning av Barnombudsmannen uppmärksammade barnens upplevelser av att komma som flykting till Sverige under flyktingvågen 2015. Granskningen visade att barnen ofta bar på mycket traumatiska upplevelser från sitt hemland och att språkförbistringar, tillfälliga och osäkra boenden samt brist på möjligheter till utbildning och sysselsättning (Barnombudsmannen, 2017, s10).

Förskolan har alltså en särskilt viktig roll för nyanlända¹ familjer, där förskolan vanligen är familjernas första etablering i Sverige och en väg in till svenska språket. För ett barn som är nyanlänt i Sverige och ny i en svensk förskola kan en dag i förskolan innebära många möjligheter till socialt samspel och kommunikation. Kommunikationsmöjligheter mellan barn är mycket betydelsefulla då det kan stärka barnens sociala och språkliga förmågor (Bruce, 2021, s 83). BRIS (2019, s 9) tydliggör också för förskolans betydelse för nyanlända barn, då förskolan bidrar förutom språkutveckling även till trygghet och omsorg.

Edfelt (2021, s 76) lyfter fram hur barn i förskoleåldern brukar behöva ett till två år för att lära sig ett nytt språk. Språkliga svårigheter kan påverka viktiga faktorer som lek, socialt samspel och kommunikation (Edfelt, 2021, s 77).

Edfelt, Sjölund, Jahn och Reuterswärd (2019, s 21) exemplifierar bildstöd som ett tydliggörande verktyg för socialt samspel och kommunikation. Dock

¹ Studien använder sig av migrationsverket definition för begreppet nyanländ, vilket innefattar en person som flytt till Sverige och uppehållit sig varaktigt i landet under två till tre år.

uppmärksammar Westrin och Örjes (2019) i sin studie att bildstöd i förskoleverksamhet inte används generellt för hela barngruppen, utan främst som ett enskilt stöd för barn med diagnoser. En granskning från Skolinspektionen (2017, s 6) visar att förskolors arbets sätt med bildstöd och tillgången till verktyget varierar, Detta trots att läroplanen för förskolan skriver fram att: ” barn som tillfälligt eller varaktigt behöver mer stöd och stimulans ska få detta utformat utifrån sina egna behov och förutsättningar” (Skolverket, 2018, s 6). Under mina år som timvikarie i olika förskoleverksamheter har jag upplevt att tillgången och användandet av bildstöd varierar mellan olika förskolor.

Studier om bildstöd i förskoleverksamhet som kommunikationsmedel för flerspråkiga barn verkar vara ett tämligen outforskat ämne. Min studie kan därmed bidra med fördjupade kunskaper där det idag verkar finnas en kunskapslucka.

2. Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att bidra med kunskaper om pedagogers olika upplevelser och erfarenheter av att använda bildstöd som kommunikationsverktyg för nyanlända barn. Studien syftar även till att få fördjupade kunskaper i pedagogers erfarenheter och upplevelser av att nyttja förskolans fysiska miljöer till bildstöd. Frågeställningarna som ligger till grund för denna studie är

- Vilka erfarenheter har pedagoger av att nyttja den fysiska miljön i förskoleverksamhet till bildstöd?
- Vilka erfarenheter har pedagoger av att använda bildstöd för kommunikation och samspel med nyanlända barn?
- Vilka möjligheter och utmaningar upplever pedagoger att arbete med bildstöd medför?

3. Bakgrund

Detta avsnitt belyser och fördjupar områden inom kommunikation och bildstöd, och begrepp som är vanligt förekommande i min studie. I avsnittet om kommunikation redogör jag för hur begreppet sammanlänkas med språkutveckling och socialt samspel. I avsnittet om kommunaktion tydliggörs även vad läroplanen och barnkonventionen skriver om barns rättigheter till kommunikation. Avsnittet om bildstöd tydliggör begreppet och exemplifierar förekomsten av verktyget i förskoleverksamhet.

3.1 Barns kommunikationsutveckling

Swärd och Kimhag (2022, s 143) uppmärksammar hur kommunikation utgör en fundamental del i både ett barns språkutveckling och dess sociala utveckling. Redan som spädbarn kommunicerar det lilla barnet med sina vårdnadshavare genom att signalera sina behov med skrik eller förändrade kroppsgester. En lyhörd vårdnadshavare som svarar på barnets signaler om dess behov, har då skapat ett samspel, en gemensam kommunikation (Swärd och Kimhag, 2022, s 143). Barns kommunikativa möjligheter skapar även möjligheter till samspel, vilket kan bidra till än mer ökade möjligheter för kommunikation och lärande (Swärd & Kimhag, 2022, s 144). Swärd och Kimhag (2022, s 144) poängterar hur endast 10–15% av kommunikationen är verbal, och hur den största delen av en människas kommunikation är *icke-verbal* och utformas av exempelvis tonläge, gester, ansiktsmimik och kroppshållning.

Barns möjligheter till kommunikation och språkutveckling framkommer även i läroplanen för förskolan som lyfter fram att:

Språk, lärande och identitetsutveckling hänger nära samman. Förskolan ska därför lägga stor vikt vid att stimulera barnens språkutveckling i svenska, genom att uppmuntra och ta tillvara deras nyfikenhet och intresse för att kommunicera på olika sätt (Skolverket, 2018, s 8).

Sedan år 2020 är Barnkonventionen lagstadgad i Sverige och även här poängteras barns rättigheter till kommunikation:

Barn har rätt att uttrycka sin mening och höras i alla frågor som rör barnet. Hänsyn ska tas till barnets åsikter, utifrån barnets ålder och mognad (Unicef.se).

Bruce (2021, s 93) uppmärksammar att förskolan är en verksamhet med en rik tillgång till språk- och kommunikationsmöjligheter. Vidare betonar författaren (2021, s 93) att de verksamma pedagogerna i förskolan har ett särdeles viktigt uppdrag att möjliggöra för varje enskilt barns möjligheter till kommunikation. Avslutningsvis belyser Bruce (2021, s 93) att språket möjliggör socialt samspel, samvaro, lärande och meningsfulla sammanhang för barn. Författaren (2021, s 98) lyfter också fram pedagogers uppdrag att skapa språkstimulerande miljöer, och betonar att språkstimulerande miljöer inte enbart ska lära barn att prata utan även att lyssna, tänka och reflektera. Bruce (2021, s 98) menar att även barns möjligheter till tänkande och reflektion är en viktig komponent för barns språkutveckling. Författaren exemplifierar hur matstunderna, där färre barn samspelar samtidigt, kan ge pedagogerna en bra och naturlig möjlighet för att skapa ett reflekterande samtalsklimat (2021, s 98).

Swärd och Kimhag (2022, s 144) understryker hur barn som inte har utvecklat sin verbala förmåga i stället kan ha en mer fysisk och kroppslig kommunikation. Försöken till kommunikation kan därmed bli mer burdusa med knuffar och slag om missförstånd i kommunikationen uppstår. Edfelt et al (2021, s 41) uppmärksammar hur majoriteten av barn förstår talade ord lättare om dessa förstärks med bilder. Vidare uppmärksammar Edfelt et al (2021, s 79) att kommunikation med barn kan underlättas med visuellt stöd som exempelvis bildstöd för att skapa en förtydligande kommunikation.

3.2 Bildstöd i förskola

Symboler är ingen ny företeelse i människors vardag utan dessa finns i våra liv dagligen. Edfelt et al., (2021, s 84) exemplifierar detta med trafikskyltar, en icke-verbal kommunikation som berättar för människan vilken hastighet bilen får köras i, vilka faror som föraren ska uppmärksamma kring vägen eller vilken tid på dygnet bilen får parkeras i området.

Edfelt et al., (2021, s 84) tydliggör AKK som **A**lternativ och **K**ompletterande **K**ommunikation. Det innebär att AKK kan förklaras som icke – verbal kommunikation, där exempelvis bilder, bildstöd, symbolkort eller tecken kan agera kommunikation. AKK syftar till att vara en del av en tydliggörande pedagogik, för att göra en dag på förskolan begriplig, hanterbar och meningsfull för alla barn (Edfelt et al., 2019, s 61). Edfelt al (2019, s 56) menar att barn i förskolan står inför många förändringar under en dag i förskolan, och situationer kan bli svårförståeliga för barnen. Samtidigt betonar Edfelt et al (2019, s 56) att individer som upplever en större känsla av meningsfullhet och begriplighet av sin vardag, har lättare att hantera stressade situationer. En bild förstärker den verbala kommunikationen och är enklare att hålla kvar i minnet (Edfelt et al., 2019, s 62). Bilder är även möjliga för pedagogen att återanvända och sätta upp i förskolemiljön. Författarna visar exempel när bildstöd används som aktivitetsschema för en dag på förskolan. Ett aktivitetsschema möjliggör för barnen att skapa sig en förståelse för när saker och rutiner ska ske och vilka aktiviteter som planeras för specifik dag (Edfelt et al., 2019, s 65). Aktivitetsschemat kan även tydliggöra vilka pedagoger som arbetar under specifik dag, och vilka pedagoger som ansvarar för vilka aktiviteter. Bildstödet kan även användas för att klargöra för barnen hur saker ska göras och hur länge. Edfelt et al., (2019, s 74) belyser hur en bild kan tas bort eller vändas efter utförd aktivitet, så barnen kan se vilka aktiviteter som är kvar av dagen.

3.2.1. Pedagogers arbete med bildstöd

2017 utförde Skolinspektionen en granskning över hur förskolor arbetade med bildstöd i verksamheten. Resultatet visade att ungefär två tredjedelar av undersökta förskolor hade ett mindre utvecklat arbetssätt, vilket medförde att bildstöd saknades i verksamheterna (Skolinspektionen, 2017, s 6). Samtidigt gav flertalet pedagoger uttryck för att verksamheten ska anpassas för hela barngruppen och att personalen så långt som möjligt ska möta alla barns enskilda behov (Skolinspektionen, 2017, s 11). Granskningen visade också att flertalet pedagoger betonade att olika behov kan vara tillfälliga eller varaktiga, och att det inte krävdes en diagnos för särskilt stöd (Skolinspektionen, 2017, s 11).

3.3 Nyanlända barn i förskola

BRIS (2019, s 4) har undersökt förskolan betydelse för nyanlända barn och rapporten visar att förskolan blir en trygg punkt för de barn där familjerna lever i fattigdom och saknar etablering i Sverige. BRIS lyfter fram förskolan som en verksamhet som möjliggör för lek. Vidare belyser BRIS (2019, s 9) hur leken är en viktig process för barn för att bearbeta traumatiska händelser. Rapporten lyfter även nyanlända barn och vårdnadshavare egna upplevelser och erfarenheter att börja i förskola som nyanländ (BRIS, 2019, s 10–11). Både barnen och vårdnadshavarna gav uttryck för att förskolan innehade en avgörande roll för barnens språkutveckling. En vårdnadshavare gav uttryck för hur betydelsefullt hen upplevde det var att barnet lärde sig svenska:

Svenska är jätteviktigt för hans framtid, det är språket som kommer att göra att han klarar sig i samhället. (BRIS, 2019, s 11)

Edfelt (2019, s 76) belyser hur flerspråkiga barn som kommer nyanlända till förskolan generellt brukar behöva ett till två år för att tillägna sig ett nytt språk. Vidare lyfter Edfelt (2019, s 77) hur barn med språkliga svårigheter kan få problemskapande beteenden, vilket kan ha inverkan på barnets kommunikationsförmåga och lekförmåga. Det kan då leda till att barnet får svårt att få lekkamrater i förskolan och därmed missar det viktiga sociala samspelet.

4. Tidigare forskning

De databaser jag använt mig av vid sökning av tidigare forskning är NB-ECEC, Libris, Google Scholar och avhandlingar.se. I dessa databaser har jag använt mig av sökorden ”förskol*”, ”bild*”, ”tecken*”, ”flerspråk*”, ”nyanländ*” ”preschool*”, ”sign*”, ”multilanguag*” i olika kombinationer med varandra. Studier rörande nyanlända barn i förskola verkar vara få, liksom studier som undersökt bildstöd som ett generellt arbetssätt. Studier som undersökt bildstöd i förskoleverksamhet belyser oftast bildstöd som verktyg för enskilda barn med funktionsvariationer. Sökningar inom visuellt stöd gav ett något större sökresultat inom bildstöd. Genom att läsa andras studentuppsatser inom forskningsområdet har jag också funnit relevanta vetenskapliga studier **för min studie**. Då jag inte funnit studier som rör nyanlända barn och bildstöd i förskola, har jag valt studier som belyser flerspråkiga barn och bildstöd. Jag har också funnit studier som undersöker nyanlända barns kommunikationsmönster och deltagande i förskola, vilket har relevans för min studie. Jag har valt att avgränsa mig till så aktuella studier som möjligt. Den äldsta studien är från år 2006.

4.1 Icke-verbal kommunikation hos flerspråkiga barn

Björk-Willén (2006, s 64) har i sin studie analyserat barns lekmönster i en flerspråkig förskola. Studiens syfte var att undersöka barns sociala samspel och deltagande, varpå forskaren valde att utföra videoobservationer. Under några månader utförde Björk-Willén videoobservationer i en förskola med en flerspråkig inriktning. Studiens resultat visar att barnen i den flerspråkiga förskolan använde sig av olika icke-verbala strategier för att kommunicera och samspela med varandra (Björk-Willén, 2006, s 64). När barnen inte delade samma förstaspråk använde de sig av gester, leksaker och ljud för att upprätthålla en lek och skapa ett socialt samspel. Vidare visar studiens resultat att de icke-verbala resurserna inte används *i stället* för ett verbalt språk, utan dessa används som ett komplement till de talade ordet.

Även Ljunggren har utfört videoobservationer i en flerspråkig förskola. Syftet med studien var att skapa djupare förståelse hur barns möjligheter till kommunikation

sinsemellan kunde variera på en flerspråkig förskola (Ljunggren, 2013, s 36). En av frågeställningarna i Ljunggrens studie lyfter då vilken betydelse olika artefakter i förskolan har för kommunikationsmöjligheter. Ljunggren (2013, s 75) har då valt att analysera flera lek-episoder mellan barnen på förskolan. I dessa situationer framkommer att barnen nyttjar icke-verbal kommunikation med varandra som gester och ljud, och att denna icke-verbala kommunikation kompletterar den verbala kommunikationen (Ljunggren, 2013, s 78). Vidare synliggörs hur barnen använder sig av de olika symbolerna och färgerna som finns på en matta och inkluderar dessa i en samspelet lek. Symbolerna och färgerna på mattan fungerade då som ett bildstöd (Ljunggren, 2013, s 79–80). Vidare lyfter Ljunggren (2013, s 88) hur barnens gemensamma lek med de olika artefakterna också skapar ett gemensamt meningsskapande och samspel. I studien framkommer också att artefakterna i leken tillskrivs andra användningsområden eller attribut genom barnens fantasiförmågor (Ljunggren, 2013, s 88). Detta skeende exemplifieras med lego i studien, där de olika byggklossarna inte enbart är för konstruktion utan även möjliggör för barnens fantasiförmåga (Ljunggren, 2013, s 88).

Skaremyr (2014, s 36) har genom deltagande observationer utfört en studie med syfte att undersöka nyanlända barns deltagande i förskola. Med utgångspunkt i den sociokulturella teorin undersökte forskaren vilka kommunikativa redskap barnen använde. Skaremyr observerade två nyanlända barn i två olika förskolor (2014, s 47). Resultatet visar att under de nyanlända barnens första fem månader i förskolan använde sig dessa av ett mer kroppsligt och fysiskt språk (Skaremyr, (2014, s 88). Resultatet visar också att användandet av olika icke-verbala strategier som gester, nickningar och användning av leksaker gav de nyanlända barnen större tillträde till lek och samspel (Skaremyr, 2014, s 88). När de kommunikativa redskapen användes i rollek, så fick de nyanlända barnen fler språkliga begrepp att nyttja (Skaremyr, 2014, s 88). Skaremyr tolkar att de kommunikativa redskapen har använts för att komplettera ett verbalt språk, och därmed möjliggjort för de nyanlända barnen att vara en del av den språkliga kontexten. Resultatet visar också på förskolans viktiga roll för nyanlända barn, där dess strukturer och rutiner, deltagande lek och material innefattar ett stort språkligt innehåll.

4.2 Pedagogers arbete med bildstöd i en mångkulturell förskola

Skans har utfört en fallstudie med kvalitativa intervjuer med verksamma pedagoger i kombination med videoobservationer med utvald förskola (2011, s 53). Skans studie syftar till att analysera pedagogers arbetssätt på en mångkulturell förskola ur ett interkulturellt perspektiv (2011, s 13). Resultatet visar att pedagoger inkluderar bildstöd och arbetar aktivt med detta i verksamhetens olika aktiviteter (2011, s 84). Vidare visar studiens resultat att pedagogerna använder sig av föremål och bilder som språkstöd dagligen i många vanligt förekommande situationer. Skans (2011, s 84) lyfter fram bilder, föremål och tecken som *förståelsestöd* för barnens delaktighet i förskolans aktiviteter. Exempelvis förstärker pedagogerna alltid sagoberättande med hjälp av bilder och/eller föremål. Studiens resultat visar också att pedagogerna arbetar med egentagna fotografier, exempelvis från den egna verksamheten eller utflykter som barngruppen gjort (Skans, 2011, s 81). Pedagogerna upplever detta som ett språkstöttande verktyg som även möjliggör barnens inkludering och delaktighet. Studien belyser även för pedagogernas arbetssätt med högläsning. Sagan brukar upprepas flera dagar och ackompanjeras alltid med förståelsestöd som konkreta föremål eller bilder (Skans, 2011, s 84). I vissa sago-situationer används även en flanotavla, där barnen inkluderas genom att de själva får sätta upp eller ta ner bilder. Pedagogerna upplever att barnen lättare får förståelse för vardagliga begrepp genom användning av bilder (Skans, 2011, s 86).

Westrin och Örjes (2019) har genomfört kvalitativa fokusgruppsintervjuer med pedagoger. Resultatet visar att pedagogerna hade inkluderat bildstöd vid övergångar och aktivitetsbyten. Resultaten visar att pedagogerna hade en större medvetenhet och eftertanke om hur övergångssituationerna kunde hanteras, och bildstödet som tidigare använts för en enskild elev kunde nu användas för hela barngruppen. Pedagogerna upplevde att barngruppen var lugnare när en tydlighet i form av bildstöd och bildschema fanns etablerat i verksamheten. Resultatet från

studien visar också att tydligheten vid övergångarna ledde till att barnen blev mindre oroliga och färre konflikter utlöstes. Detta möjliggjorde för pedagogerna att enklare kunna ta vara på barnens intressen och skapa samspelssituationer.

4.3 Arbete med bilder i förskoleverksamhet

Björklund (2008, s 94) lyfter fram förskolemiljön som en kontext rik på bilder, symboler och tecken. Forskaren har kommit fram till detta genom en etnografisk studie där barns litteracitet undersökt (Björklund, 2008, s 29). Björklund (2008, s 94) lyfter fram i sin studie ett exempel på bilder från en hallmiljö på en förskola, där hallen är täckt av informationsbrev till vårdnadshavare, väggar prydda med barnens alster samt tydliga symboler för olika klädesplagg som jacka, skor och liknande. Björklunds studie visar också hur olika skapandeprocesser tagit form med inspiration från tidigare sagoberättelser. Barnen har fått skapa och måla egna föremål och bilder från en väletablerad saga, vilket möjliggör för barnen att erfara sagans och olika begrepp. Vidare lyfter Björklund fram i sin studie hur barnen i förskolan oftast brukade återge berättade sagor för sina kompisar med hjälp av olika föremål, det vill säga *artefakter*.

4.5 Sammanfattning av tidigare forskning

Resultaten från tidigare studier är samstämmiga rörande flerspråkiga barns nyttjande av olika icke-verbala resurser och leksaker för delaktighet i samspel och lek (Björk-Willén, 2006, Skaremyr, 2014). Dessa icke-verbala resurser kan förstås som ett bildstöd för barnen. Studierna visade också att flerspråkiga barn använde sig av större mängd icke-verbal kommunikation sina första månader i förskoleverksamhet, men med mer trygghet och erfarenhet så började de använda sina språkliga kompetenser (Ljunggren, 2013). Resultaten visar också att föremål och bilder till sagoberättande kan bidra till språkförståelse (Björklund, 2008). I en flerspråkig barngrupp kan detta bidra med ökad ord- och begreppsförståelse (Skans, 2011). Westrin och Örjes resultat visar att pedagoger tenderar att använda bildstöd för enskilda barn, och att införande av bildstöd i verksamhet skapade en lugnare barngrupp vid aktivitetsövergångar (Westrin och Örjes, 2019).

5. Teoretisk utgångspunkt

Detta avsnitt presentera den valda teoretiska utgångspunkten för studien, vilket är ett sociokulturellt perspektiv. Vidare presenteras begrepp från teorin som varit centrala för analys av resultatet. Säljö (2015, s 93) förklarar att utifrån ett sociokulturellt perspektiv är språket och kommunikation mellan människor den viktigaste faktorn för ett barns lärande och utveckling. Williams (2020, s 44) uppmärksammar hur socialt samspel är grundläggande för lärande utifrån ett sociokulturellt perspektiv och språkmöjligheter är avgörande för utveckling. Tidigare forskningar lyfter barns möjligheter till kommunikation med hjälp av bilder och artefakter (Björklund, 2008; Ljunggren, 2013). Vidare lyfter forskningar även artefakternas möjligheter till barns fantasiförmågor (Ljunggren, 2013). Artefakter och fantasi är några centrala begrepp i den sociokulturella teorin, vilket är lämpliga begreppsverktyg för att analysera pedagogers kommunikation med hjälp av bildstöd.

5.1 Lärande i socialt samspel

Säljö (2015, s 93) poängterar hur det mänskliga språket, både det verbala och icke-verbala språket, är oundgängligt för interaktion mellan individer utifrån ett sociokulturellt perspektiv. Det sociala sammanhanget blir då avgörande för individernas möjligheter till kommunikation och samspel. Williams (2020, s 52) uppmärksammar förskolan som en viktig samhällsarena där barnen får vara en del av dess sociala sammanhang. För nyanlända barn kan förskolan vara en viktig kontext som bidrar med språklig socialisation för barnen. Säljö (2015, s 94) uppmärksammar att människan präglas av den sociala och kulturella kontext denne befinner sig i. Språk och uttrycksmöjligheter blir då viktiga komponenter för barns lärande. Säljö (2015, s 102) betonar hur lärande är något som sker hela tiden och inte bara är bundet till undervisningssituationer. Lärande för barn kan exempelvis ske genom lek med andra barn, där språk och sociala koder kan komma till användning.

5. 1.1 Artefakter och medierande resurser

Utifrån ett sociokulturellt perspektiv definieras *artefakter* både som fysiska och intellektuella (Säljö, 2015, s 96). Exempelvis kan en hammare förstås som en fysisk artefakt, medan språk kan förstås som en intellektuell artefakt. Bildstöd i förskolan kan förstås som en fysisk artefakt, där en bild av ett vardagligt föremål är oftast en inplastad liten skylt eller lapp. Själva föremålet på bilden kan förstås som en intellektuell artefakt, då bildstödet oftast presenteras med en begreppsförklaring. Detta kan leda till att barnet får ett utökat ordförråd. Bildstöd kan då tolkas som en förenande artefakt mellan fysiska och intellektuella artefakter. Artefakter skapas utifrån den kulturella kontexten dessa befinner sig i, vilket gör att individen kan tolka dessa utifrån sin egna kulturella kontext och förförståelse. Intellektuella artefakter kan hjälpa en individ med mentala tankeredskap för ett vidare lärande, Säljö förklarar att en individ då *medierar* kunskap (2015, s 94). En förståelse för hanteringen av de olika artefakterna och innebörden av dessa kan leda till att individen nästa gång har utvecklat och förfinat hanteringen av artefakterna. Säljö (2015, s 96) belyser hur artefakterna då kan ses som *medierande* av kunskap.

5.1.2 Proximala utvecklingszonen och scaffolding

Säljö (2015, s 99) belyser begreppet *proximala utvecklingszonen* som ett centralt begrepp i ett sociokulturellt perspektiv. Säljö (2015, s 100) beskriver denna zon som en mellanzon mellan de kunskaper barnet redan införskaffat och de kunskaper som är alltför svåra för barnet att erövra själv. I den proximala utvecklingszonen kan barnet nå kunskaper med hjälp av scaffolding av en mer kunnig individ. Med hjälp av *scaffolding*, kan barnet därefter exempelvis självant utföra en uppgift eller handskas med ett föremål. För förskolebarnet kan detta vara både en pedagog på förskolan eller ett annat barn. Exempelvis kan ett nyanlännt barn i förskoleverksamhet med hjälp av scaffolding i den proximala utvecklingszonen få möjligheter till att möta ord och begrepp som står utanför barnets nuvarande kunskapsnivå. Med hjälp av bildstöd, där en pedagog benämner ord och begrepp till en bild, möjliggörs det för barnet att lära sig ordet och slutligen självant kunna nyttja det.

5.1.3 Fantasi

Vygotskij lyfter fantasi som betydelsefullt för barns lärande. Utan fantasiförmåga skulle individer, och då särskilt barn, inte kunna utvecklas (Vygotskij, 2010, s 12). Med fantasiförmåga har barn möjlighet att med hjälp av erfarenheter göra nya skapelser och uppfinningar (Vygotskij, 2010, s 17). Med större mängd erfarenheter, kan barnets egna möjligheter till fantasi och kreativt tänkande ökas. Förskolans tillgång till material och kunniga pedagoger kan därmed ses som en stor tillgång och bas för barns vidgade erfarenheter. Bildstöd kan förstås som ett språkbärande verktyg för nyanlända barn, vilket kan ge de nyanlända barnen ord och begrepp från det svenska språket.

Vidare lyfter Vygotskij (2010, s 21) fram *lånad erfarenhet* som ytterligare en komponent för barns fantasiförmåga. Genom att i samspel med andras erfarenheter konstruera eller uppfinna något kan barnet också utveckla sin egen föreställningsförmåga. Fantasin kan då bidra med ökade sociala erfarenheter, något som Vygotskij uttrycker:

” Det är just människans kreativa aktivitet som gör henne till en framtidsinriktad varelse, som skapar sin framtid och samtidigt förändrar sin nutid” (Vygotskij, 2010, s 13).

6. Metod

Detta avsnitt presenterar metoden som valts för denna studie. I detta avsnitt gör jag en beskrivning av metodval, urval, genomförande, bearbetning av data, etiska ställningstaganden och studiens tillförlitlighet.

6.1 Metodval

För denna studie har jag använt en kvalitativ forskningsansats, då syftet med min studie baseras på pedagogers upplevelser och erfarenheter. Yin (2013, s 20) lyfter hur kvalitativ forskning baseras på deltagarnas åsikter och erfarenheter. Kvale & Brinkmann (2014, s 46–47) tydliggör att kvalitativa undersökningar syftar till att bidra med djupare förståelse för olika innebörder av händelser. Därmed förefaller sig valet av en kvalitativ ansats för mitt syfte lämpligast. Bryman (2018, s 561) redogör hur intervjuer är den vanligast förekommande metoden inom en kvalitativ studie. Dessutom belyser Bryman (2018, s 561) hur intervjuer möjliggör för ett djupgående samtal med informanten, vilket kan bidra till att forskaren får tillgång till ett rikt intervjumaterial.

Vidare ville jag även undersöka förekomsten och utformandet av bildstöd i förskolors fysiska miljöer. Bryman (2020, s 661) redogör hur fotografier från observationer kan agera som fältanteckningar. Olika dokument kan användas som ett komplement till övriga källor, som exempelvis intervjuer (Bryman, 2020, s 658). Observationerna har utförts på två olika förskolor. Materialet har sorterats enligt rum och förekomst av bildstöd.

6. 2 Urval

I min studie har jag valt att undersöka pedagogers arbetssätt med bildstöd. Jag ville därför intervjua personal som är verksam i barngruppen, vilket blev både förskollärare och barnskötare. Inför mina intervjuer hade jag en önskan om att intervjua 3 förskollärare och 3 barnskötare från två olika förskolor med flera avdelningar. För att få tag på informanter började jag med att tillfråga några personer i förskoleverksamhet, som jag hade kännedom om sedan tidigare. Bryman (2018, s 497) belyser en sådan urvalsstrategi som ett *kriteriestyrt urval*, där forskaren väljer ut informanter utifrån ändamålet. En av informanterna erbjöd sig därefter att tillfråga andra personer i sitt nätverk utefter min studies ändamål, vilket medförde att två informanter tillkom genom vad Bryman kallar *snöbollsurval* (2018, s 505). Tre av informanterna arbetade på samma förskola men på olika avdelningar. Vid det laget hade jag fått tillgång till fem olika informanter från två förskolor. Bryman (2020, s 506) poängterar hur det i förhand kan vara svårt att fastställa hur många informanter som behövs i en kvalitativ undersökning. En mättnad i urvalet kan uppnås tidigare än beräknat (Bryman, 2020, s 507). Då jag i ett tidigt skede fått tillgång till ett rikt och varierat intervjumaterial, så stannade jag vid fem informanter för denna undersökning. För att undvika att informanternas identiteter röjs så presenteras de i studien som B1, B2, F1, F2 och F3. B står för Barnskötare och F för Förskollärare.

Tabell 1 Presentation av informanter

Kod	Titel	Ålder i barngrupp	Antal yrkesverksamma år	Antal flerspråkiga barn
B1	Barnskötare	1-5år	Färre än 5år	3st
B2	Barnskötare	1-5år	Fler än 10år	4st
F1	Förskollärare	1-5år	Fler än 10 år	3st
F2	Förskollärare	1-5år	Fler än 30år	4st
F3	Förskollärare	3-5år	Fler än 20år	4st

I intervjuerna framkom både pedagogernas arbetssätt och tillgång till bildstöd, varpå jag ansåg det aktuellt att utföra observationer på dessa förskolor. Observationerna har utförts på två olika förskolor. Båda förskolorna har 4 avdelningar vardera. Genom mina informanter i mina intervjuer fick jag tillgång till ansvariga rektorer på aktuella förskolor.

6.3 Genomförande

Inför intervjuerna informerades informanterna först om min studie och dess syfte utifrån mitt informationsbrev (Se bilaga 1:1). Inför intervjuerna hade jag en tanke om att också erbjuda digitala lösningar, men detta blev inte aktuellt då alla informanterna erbjöd sig att delta i intervjuerna efter arbetstid. Alla intervjuer genomfördes på informanternas arbetsplatser, i deras personalrum. Tidsramen för intervjuerna blev mellan 20–30 minuter. Inför intervjuerna hade jag sammanställt en intervjuguide (se Bilaga 1:3) Jag valde att utgå ifrån en *semistrukturerad* guide, något Bryman (2018, s 563) beskriver som en flexibel intervju som möjliggör för forskaren att ställa frågor utanför guiden samt att skapa ett öppet samtalsklimat. Frågorna från intervjuguiden möjliggjorde för mig som forskare att hålla den röda tråden i intervjun och säkerställa att alla frågor och teman behandlades i intervjun. Kvale & Brinkmann (2014, s 111) skriver fram forskarens roll i en intervjuprocess, och menar att en forskare måste kunna förhålla sig kritisk till sina egna resultat för att hantera sin egna förförståelse (2014, s 116) Under intervjuerna har jag använt mig av intervjuguiden för att inte blanda in personliga kommentarer eller styra informanterna till ett annat resultat. Mina intervjuer spelades in med röstmemo på smartphone. Kvale och Brinkmann (2014, s 218) poängterar hur ljudinspelningar möjliggör för intervjuaren att kunna vara närvarande i intervjun. Ljudinspelning medför också möjligheter för forskaren att lyssna om på inspelningen vid transkriberingsprocessen.

Observationerna skedde på eftermiddagarna när barngruppen var utomhus inför stängning av förskolan. Jag valde denna tidpunkt då få barn och pedagoger var tillgängliga i lokalerna vilket innebar att min närvaro inte skulle störa ordinarie verksamhet. Med hjälp av kamera fotograferades platser där bildstöd framkom. Jag

valde att avgränsa mig till traditionsenliga bildstöd framtagna från pictogram och widgit. Björklund (2008, s 135) belyste i sin studie hur egentagna fotografier kan agera som bildstöd i förskoleverksamhet. Jag valde att utesluta sådana i denna studie, då det oftast förekom barn och verksamhet på dessa bilder.

6.4 Bearbetning av data

Intervjuerna har transkriberats i det närmaste ordagrant. Kvale och Brinkmann (2014, s 225) belyser att tillförlitligheten i en intervjuundersökning ökar ju mer ordagrant transkriberad den är, då detta innebär en mindre risk att texten misstolkas. Kvale och Brinkmann (2014, s 221) lyfter fram hur forskaren behöver göra ett visst urval i sina transkriptioner, och lyfter pauser, suckar och ljud som exempel. I mina transkriptioner har jag valt att utesluta vissa sådana uttryck för att göra transkriberingsprocessen enklare. Efter transkriberingen har jag sedan försökt jämföra materialet och hitta variationer i informanternas berättelser, genom att koda materialet. Kvale och Brinkmann (2014, s 241) förtydligar att med hjälp av kodning av material kan forskaren koppla samman olika nyckelord till uttalanden. Detta kan sedan utgöra grund för kategorisering. För att koda mitt material har jag markerat materialet i olika färger utefter intervjuguidens tematisering, som exempelvis kommunikation och samspel (Se intervjuguide bilaga 1:2). Utifrån studiens syfte och frågeställningar har jag sedan kategoriserat materialet utefter olika teman: *kommunikation och samspel med bildstöd, möjligheter och utmaningar med bildstöd, situationer och platser med bildstöd*. Insamlade bildmaterial har sammanställts efter rum och situationer. Därefter har en jämförelse gjorts utefter informanternas berättelser. I analysen har jag därefter använt relevanta begrepp utifrån ett sociokulturellt perspektiv: *lärande i socialt samspel, artefakter och mediering, proximala utvecklingszonen och scaffolding* samt *fantasi*.

6.5 Etiska ställningstaganden

I min studie har jag utgått från de huvudkrav som fastställts för att en forskning ska vara etisk korrekt (Vetenskapsrådet, 2017, s 40–41). Kvale och Brinkmann (2014, s 105–111) gör en tydligare nyansering av dessa krav och beskriver dessa

som *informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet*. Informationskravet innebär att informanterna ska få information om studiens syfte och innehåll innan undersökningen. Samtyckeskravet innebär att informanterna ska lämna sitt samtycke om deltagande innan undersökningen, och de ska också vara informerade om att deltagandet är frivilligt och att de kan avbryta när de vill. Konfidentialitetskravet innebär att all information som samlas in ska avidentifieras och inte kunna härledas till person eller verksamhet. Materialet ska även förvaras skyddat och raderas efter avslutad forskning. Nyttjandekravet innebär att insamlat material endast får användas i tilltänkt studie, och att materialet får inte spridas vidare.

För att tillgodose de etiska huvudkraven har jag informerat mina deltagare om studien och dess syfte, med hjälp av informationsbrev (se Bilaga 1:1) Jag har samlat in samtycke inför intervjuer, där alla samtyckt till att intervjuerna spelats in via ljudinspelning. Ljudinspelningen har skett med hjälp av smartphone med flygplansläge på. Med flygplansläge på telefonen förhindrades att materialet skulle sparas i en molntjänst. Materialet har sedan transkriberats och personlig information och känsliga uppgifter har avidentifierats. Ljudinspelningarna har raderats efter transkription och det insamlade materialet har endast använts för min egen studie. Inför genomförande av observationer kontaktades ansvarige rektorer på aktuella förskolor där mina informanter arbetade. Informationsbrev om min studie skickades ut (se bilaga 1:2) och rektorerna samtyckte till deras förskolors medverkan. Vid observationerna har jag uteslutit bilder som visar barn eller verksamhet, och jag har även beskurit fotografierna för att minska bakgrunderna. Detta förfarande har jag använt för att undvika att röja identiteter och verksamheter. Materialet har förvarats skyddat på lösenordskyddad dator och efter godkänt studiearbete kommer materialet raderas.

6.6 Tillförlitlighet

Bryman (2020, s 467) uppmärksammar *tillförlitlighet* som ett alternativt begrepp i en kvalitativ undersökning, vilket definieras efter fyra delkriterier:

Trovärdighet innebär att forskaren säkerställer att forskning utförts utefter gällande regelverk. Inför utförandet av min studie har jag utgått ifrån de etiska krav som

ställs på en forskning, och redogjort för dessa för mina informanter inför mina intervjuer och observationer (Bryman, 2020, s 467).

Överförbarhet innebär huruvida studiens resultat skulle bli likvärdigt ifall en annan forskare gjorde samma forskning. I min studie har jag gjort en generell presentation av mina informanter, vilket skulle möjliggöra för en annan forskare att utöva en liknande studie med liknande resultat (Bryman, 2020, s 468). Då min studie grundar sig på pedagogers erfarenheter och upplevelser kan ett exakt likadant resultat inte garanteras. *Pålitlighet* innebär studien är transparent i alla processer. I min studie har jag redogjort för alla de processer som forskningen genomgått och jag har även redogjort för val av metodik och teori (Bryman, 2020, s 468). *Konfirmering* innebär att forskaren försöker säkerställa en äkthet av forskningens resultat och sin egen förförståelse. I min studie har jag presenterat tidigare forskning som jag läst inom området. (Bryman, 2020, s 470).

7. Resultat

I följande avsnitt görs en redogörelse över studiens resultat baserat på informanternas berättelser. Bilder från observationerna förtydligar pedagogernas berättelser. Materialet har kategoriserats utifrån studiens frågeställningar och presenteras under följande rubriker: *Kommunikation och samspel med bildstöd, Möjligheter och utmaningar med bildstöd, Situationer och platser med bildstöd*. I avsnittet framkommer utvalda citat ifrån intervjupersonerna samt egentagna fotografier på bildstöd.

7.1. Kommunikation och samspel med hjälp av bildstöd

I detta avsnitt redovisas resultatet ifrån insamlat material. Redovisningen presenteras utefter olika teman som framkommit i bearbetningsprocessen.

Pedagogernas arbete med bildstöd som kommunikationsmedel

Resultatet från intervjuerna visade att alla pedagoger hade erfarenheter av att arbeta med nyanlända barn på sina avdelningar. Majoriteten av dessa barn hade vid inskolningen på förskolan få erfarenheter av det svenska språket. Samtliga pedagoger belyste bildstöd som ett möjligt kommunikationsverktyg. Flera av pedagogerna beskrev hur bildstöden delas upp som *fast* och *mobilt*. De beskrev att några av bildstöden hade en fast placering som exempelvis dagsschema med bilder på i samlingsrummet och klädesschema i hallen. Eftersom dessa satt framme hela tiden så fungerade dessa som bildstöd för hela barngruppen. Samtliga pedagoger hade också tillgång till ett mobilt bildstöd, vilket var en nyckelknippa med små bilder på. Dessa användes främst för de barn som pedagogerna upplevde hade ett behov av tydliggörande stöd i kommunikation. Då nyckelknippan med bildstöd var flyttbart möjliggjorde detta för användning både inomhus och utomhus.



Exempel på nyckelknippa med bildstöd

När det gäller användandet av bildstöd gav B2 uttryck för hur barnets förmåga att anpassa sig till verksamhetens rutiner hade inverkan på användandet av bildstöd:

Vi använde det mest i början av barnets inskolningsperiod men det har inte blivit så mycket på senare tid. Det har inte riktigt funnits ett sådant behov av det. Barnet är så välfungerande i verksamheten nu. (B2)

Något som också framkom vid intervjuerna var att bildstöd som kommunikationsmedel för nyanlända barn användes när pedagogerna själva upplevde att det fanns ett behov av det. F1 berättade om en specifik situation där bildstöd infördes efter dialog med specialpedagog:

Vi nådde inte riktigt fram till barnet och vi fick tips av specialpedagogen att införa bildstöd vid maten. Så då provade vi med det. Efter ett tag märkte vi att han tystnade, så då provade vi att plocka bort bildstödet igen. Då märkte vi att han kunde benämna många fler ord. (F1)

Resultaten visade att informanterna kopplade samman bildstöd med de traditionella bilderna framtagna från digitala bildstödsprogram. F1 berättade om en erfarenhet där ett traditionsenligt bildstöd inte fanns att tillgå:

Ja vi hade ett barn som bara gick runt och sa ” katastrof! Katastrof” hela tiden. Och hon ville inte vara på förskolan för vi förstod inte henne och hon förstod inte oss. Så min kollega satte sig och ritade en teckning intill barnet,

en händelse som skett tidigare på förskolan. Och det här barnet var med på ritandet direkt och började rita själv och kunde då rita vad som var ”katastrof”. Då visade det sig att barnet ramlat under helgen och slagit i knäet. Sen under tiden så fortsatte det här ritandet och barnet kunde komma med flera teckningar under en dag på förskolan och genom dessa teckningar kunde ju barnet börja kommunicera med oss och bli trygga med oss. Det var efter det som språket kom i gång. (F1)

I citatet poängterade F1 hur ett eget ritande också kunde agera som bildstöd och kommunikationsmedel för ett nyanlännt barn.

Pedagogerna upplevde att de nyanlända barnen var i större behov av bildstöd i början av ett barns inskolningsperiod. Ju mer språk ett nyanlännt barn lärt sig desto mindre behov av bildstöd upplever pedagogerna att dessa barn hade.

B2 berättade om en specifik erfarenhet där en egentagen bild på barnets förskola fått en viktig roll under ett nyanlännt barns inskolningsperiod på förskolan:

Vi hade ett barn som var nyinskolat och barnet var bara så ledset hela tiden och ville inte till förskolan. Barnet hade ju inte språket heller så det var bara så svårt för det, och den visste ju inte när den skulle få komma hem. Så jag tog ett kort på förskolan och ett kort på barnet när det var glad som föräldrarna fick ta med hem. Då kunde de visa barnet vart det skulle. Efter det blev det mycket lättare för föräldrarna att få barnet till förskolan. (B2)

Som exempel ovan visar så framkom situationer där bilder och bildstöd använts, där språklig begreppsbyggnad inte var pedagogernas huvudsakliga fokus.

Berättelserna visade att bilderna i dessa situationer tycktes i första hand användas för att bidra till nyanlända barns trygghet i verksamheten.

Nyanlända barns egeninitierade kommunikation

I resultatet framkom också flera erfarenheter där de nyanlända barnen initierade kommunikation med hjälp av bildstöden. B1 gav exempel på när barnen själva kommunicerade med bildstöd:

Jaaa barnet kan komma fram till oss och bläddra runt i nyckelknippan efter det den söker efter och sen visar barnet upp bilden. Det kan vara om den behöver gå på toaletten, då visar den bilden på toaletten, eller om den vill gå ut eller leka med någonting (B1)

B1 nämnde också ett mer utvecklat arbetssätt kring bildstöd, där barnet själv fick handskas och arbeta med bilder:

Vi har en pärm med aktiviteter som barnet själv får jobba med. Då får den sätta upp bilder på det den vill göra under dagen, och rutiner och så. (B1)

B1 beskrev vidare att vid arbete med pärmen så måste pedagogen börja med ett fåtal bilder, för att inte riskera att syftet med arbetet går förlorat och barnet bara bläddrar bland alla bilderna. Efter en tid då barnet kan handskas med pärmen kan fler bilder läggas till.

Vidare i intervjuerna fick pedagogerna reflektera över om de registrerat huruvida de nyanlända barnen använde sig av bildstöd i leksituationer med andra barn. F1 beskrev att ett av de flerspråkiga barnen kan använda sig av icke-verbala resurser för att vara en del av leken.

Först var det mest bredvidlek, eller sitta för sig själv Men sen har barnet börjat intressera sig för att vara med i leken. Speciellt när barnet leker med ett annat barn som inte heller har ett verbalt språk, då kan vi se hur de använder sig av tecken och bilar när de leker, trots att de inte kan prata med varandra.
(F1)

F1 reflekterade även över att alla barn i barngruppen var intresserade av bilderna på nyckelknippan, och beskrev hur verktyget ibland brukade infogas i leken på barnens initiativ:

Ja ibland kommer de och ska ha nyckelknippan, och så leker de samling med den” (F1)

I dessa två ovanstående citat har bildstöd och annan icke-verbal kommunikation möjliggjort för nyanlända barn att skapa kontakter med andra barn och vara en del i en gemenskap.

7.2 Situationer och platser med bildstöd

I detta avsnitt presenteras studiens resultat som visar i vilka situationer och platser där bildstöd förekommer.

Klädesschema i hall

I resultatet berättade pedagogerna om olika situationer där bildstöd används som kommunikationsverktyg för enskilda nyanlända barn. Några exempel på situationer där bildstöd används var rutinsituationer som till exempel matsituationer, toalettbesök, påklädning, men även vid spontana situationer som aktivitetsbyten. I dessa situationer brukade nyckelknippan och förberedda bildstöd användas. De mer fasta bildstöden som dagsschema och klädesschema riktade sig mer mot den generella barngruppen, och resultaten visade att prioriteringen av dessa bildstöd varierade. Flera av pedagogerna berättade utförligt om rutinen kring klädesschema medan B2 hade en annan erfarenhet om hanteringen av klädesschemat på dennes avdelning:

Ja vi har ju ett klädesschema i hallen också, men det visar nog helt fel nu. Det är nog ingen som kommer ihåg att byta bilder på den (B2)



Exempel på bildstöd för klädesschema

Klädesschemat visade på olika ytterplagg som exempelvis regnkläder och stövlar vid regnigt väder. Klädesschemat var uppbyggt på ett pappersark med kardborre, där små bilder med kardborrband kan fästas på det större arket. Pedagogerna berättade att bilderna byttes ut efter väderlek, och agerade som visuellt hjälpmedel vid påklädning i hallen.

Matsituationer

Samtliga av pedagogerna uppmärksammade matsituationerna som en självklar situation där bildstöd används. Vidare påpekade de hur bildstöden i matsituationerna varit behjälpliga för barnens språkutveckling. B1 berättade om hur denne upplevt att matsituationerna med hjälp av bildstöd berikat ett barns språkförråd:

Ja vi tar fram bilderna på maten som serveras den dagen. Och så visar vi bilden och benämner samtidigt, bilden får liksom inte ersätta utan vi är alltid tydliga med att säga ordet också. Om det kommer spaghetti till exempel så visar vi den bilden och säger ordet. Efter ett tag märkte vi att barnet kunde säga ordet själv, utan att vi behövde visa bilden. Så då valde vi att plocka bort bildstödet för just det barnet för att utmana lite i språket. Och det har gått jättebra. (B1)



Exempel på bildstöd för maträtter

Vid matsituationer använde sig pedagogerna av ett större pappersark med kardborrband. Till dessa fanns mindre kort, med kardborre på baksidan, med bilder på olika maträtter, frukter, pålägg och liknande för de olika måltiderna som

serverades på förskolorna. Pedagogerna berättade hur de plockade fram aktuellt kort på maträtten som serveras, så att barnet skulle kunna få en uppfattning om begreppet som kortet representerade.

Toalettrutin

F2 berättade om erfarenheten att införa bildstöd på toaletten. Denne berättade att med bildstödet kunde ett barn stegvis utföra alla moment i toalettrutinen och skapa förståelse för rutinen. Samtidigt fördes en dialog med barnets vårdnadshavare:

Ja så vi berättade hur vi gjorde här på förskolan och visade bildstödet vi hade på toaletten. Och då tyckte föräldrarna att det var jättebra så de gjorde likadant hemma. Och nu behöver barnet inte använda sig alls av bilderna.
(F2)



Exempel på bildstöd på toalett

Bildstöd på toaletten var förekommande på alla observerade förskolors avdelningar. Detta var utformat där alla de olika stegen i en toalettrutin var utskrivna på en remsa, fastsatt inne på toaletterna. På samma sätt fanns även rutinen för handtvätt utskrivna på motsvarande remsa. Siffran 1 var fastsatt på pappershållaren, och visade att endast ett papper skulle tas.

Dagsschema

En annan situation som framkom i intervjuerna var dagsschemat. Hanteringen av dagsschema varierade mellan pedagogerna. B1 och F1 berättade samstämmigt hur dagsschemat var något som engagerade hela barngruppen:

Ja de brukar gå fram till schemat och titta och prata om det med kompisarna, så det tycker de är jättekul. (B1)

Däremot reflekterade B2 över ett bortglömt dagsschema på sin avdelning och menade att det inte fanns behov av användning för detta i barngruppen:

Det fanns i hallen förut men vi tog bort det för det glömdes bort. Det fanns väl inte riktigt behovet av det i gruppen (B2)



Exempel på dagschema

Resultatet över situationer och platser visar på en viss variation i användning och behov och tillgång till tid framträder som bidragande faktorer till användandet.

7.3 Möjligheter och utmaningar med bildstöd

I detta avsnitt redovisas resultat över vilka möjligheter och utmaningar informanterna upplever att arbete med bildstöd kan innebära.

Möjligheter

Samtliga pedagoger gav positiva uttryck för arbete med bildstöd. F5 belyste hur en bild innehåller så mycket och förenklar för barnen.

En bild kompletterar ju verkligen språket och når fler sinnen. Det gynnar alla. (F5)

Pedagogerna gav uttryck för hur bildstöd möjliggjorde för pedagogerna att nå fram till barnen utan verbalt språk, och att underlätta för barnens vardag i verksamheten. F4 uttryckte hur bilderna möjliggjorde för barnens självständighet

Genom att de tittar på bilderna i de olika situationerna som påklädningen och toaletten, då behöver inte vi vara efter dom utan då får de känna att de fixar det själv. (F4)

Utmaningar

Samtidigt uttryckte pedagogerna utmaningar med bildstöd. B2 påtalade att ibland kunde en önskad bild inte finnas tillgänglig, vilket kunde skapa frustration hos barnet:

Ibland kanske vi inte har den bild som vi behöver, och det är ju så svårt att veta det innan. Och så kanske barnet står där och försöker förmedla sig och så förstår vi inte. Så blir det bara kaos av allting, för vi förstår inte vad barnet vill (B2)

F1 förklarade hur introduceringen av bildstöd för enskilda barn kunde vara utmanande:

Det är svårast i början när man ska börja introducera bilderna. Barnen fattar ju oftast ingenting och går bara i väg. Det tar tid att befästa. Det är viktigt att inte ge upp då utan fortsätta nöta. (F1)

Ytterligare en faktor som framkom som gemensamt vid intervjuerna var att informanterna upplevde att det fanns en tidsbrist och glömska om verktyget, vilket medförde att pedagogerna inte alltid upplevde att de var förberedda med bildstöd i alla situationer.

I resultatet synliggjordes även att det fanns varierande rutiner kring att producera bilderna till bildstöden, vilket medförde att en avdelning kunde ha färre medan en annan kunde ha tillgång till fler.

7.4 Sammanfattning

Resultat från intervjuer och fotografier från observationerna visade att bildstöd hade många skepnader och kunde vara ”fast” och då ha en fast och given placering. Bildstöd kunde också vara flyttbart i form av en nyckelknippa med de mest centrala bilderna. I och med nyckelknippans tillgänglighet och flyttbarhet kunde en pedagog alltid ha tillgång till det bildstödet. Resultatet visade att pedagogerna upplevde att bildstöd underlättade möjligheterna till kommunikation och samspel med nyanlända barn. Pedagogerna hade också uppmärksammat hur användandet av bildstöd hjälpt nyanlända barn utvecklat ett svenskt ordförråd. Bildstöd användes främst mellan pedagog och barn, men det var också förekommande att barnen kommunicerade till pedagogerna med hjälp av bildstöden. Resultatet visade också hur ett bildstöd inte behövde vara ett färdigproducerat material utan också kunde vara i form av egen produktion som teckningar och fotografier. I specifika fall hade pedagogerna använt sig av egenproducerade bilder för att försöka bidra till de nyanlända barnens trygghet och välmående i förskolorna. Resultatet från studien visade att många av de vanligt förekommande rutinsituationerna och platser var förberedda med bildstöd. Dessa bildstöd var uppsatta som ett tydliggörande verktyg för barnen, för att skapa kontinuitet i rutinerna vid situationerna och platserna. En viss variation i hanteringen av dessa framkom i undersökningen, där vissa bildstöd glömts bort av pedagogerna. Både de fasta och mobila bildstöden beskrevs som verktyg som engagerade hela barngruppen och ibland togs bildstöden även in i barnens lek.

Samtliga pedagoger såg möjligheter med bildstöd och såg verktyget som ett komplement till ett verbalt språk. Samtliga pedagoger upplevde också att bildstöd var något som gynnade hela barngruppen. Samtidigt lyftes utmaningar när tidsbrist kunde medföra att bildstöden glömdes bort att användas, eller att bilder inte fanns tillgängliga. Detta kunde leda till en frustrerande situation för barnen när de inte kunde kommunicera med pedagogerna och inte blev förstådda.

8 Analys av resultatet

I detta avsnitt redovisas analysen av resultatet ifrån insamlat material. Analysen presenteras utifrån studiens frågeställningar: *Vilka erfarenheter har pedagoger av användning av bildstöd som kommunikationsmedel i mötet med nyanlända barn? Vilka erfarenheter har pedagoger av att nyttja den fysiska miljön i förskoleverksamhet för bildstöd? Vilka möjligheter och utmaningar upplever pedagoger i arbetet med bildstöd?* Analysen utgår ifrån ett sociokulturellt perspektiv och de för studien utvalda begreppen *lärande i socialt samspel, artefakter och mediering, proximala utvecklingszonen och scaffolding* samt *fantasi*.

Vilka erfarenheter har pedagoger av användning av bildstöd som kommunikationsmedel i mötet med nyanlända barn?

Samtliga intervjuade pedagoger betonade att det arbetade med bildstöd med nyanlända barn i någon utsträckning. Fotografierna visade också att alla undersökta avdelningar hade tillgång till bildstöd i någon mån. Säljö (2015, s 89) poängterar hur möjligheter till kommunikation och socialt samspel är avgörande för ett barns lärande. Utifrån intervjuerna och observationerna framkom att bildstöd som verktyg för kommunikation fanns tillgängligt, vilket skapade förutsättningar för nyanlända barns lärande. Säljö (2015, s 92) redogör för intellektuella och fysiska artefakter, och belyser hur majoriteten av artefakter innehåller både en fysisk och en intellektuell form. Ett bildstöd kan analyseras som både en intellektuell artefakt, då ord och begrepp oftast förtydligas vid bildstödet, och en fysisk artefakt där bildstödet i sig antar en fysisk form precis som det föremål bilden visar. I intervjuerna framkom att pedagogerna upplevde att nyanlända barn lärt sig olika ord och begrepp med hjälp av bildstöd. Utifrån ett sociokulturellt perspektiv kan barn nå nya kunskaper och erfarenheter genom att utmanas i sin närmaste kunskapszon, *den proximala utvecklingszonen* med hjälp av stöttning, *scaffolding* (Säljö, 2015, s 100–101). Resultaten från studien visade också hur pedagogerna beskrev att de anpassat användningen av bildstöd utefter barnens kunskapsnivåer. Om barnet behövt utmaningar i sitt verbala språk och upplevts vara redo för detta, har bildstödet ibland tagits bort av pedagogerna. Säljö

(2014, s 100) poängterar hur ett barn kan nå sin proximala utvecklingszon genom att pedagoger anpassar lärmiljöer kring barnet.

Vilka erfarenheter har pedagoger av att nyttja den fysiska miljön i förskoleverksamhet för bildstöd?

I intervjuerna och observationerna framkom att bildstöd användes av pedagogerna vid flera av verksamheternas rutinsituationer. Bildstödet fanns även som nyckelknippa, vilket medförde att pedagogerna nyttjade bildstöd i många olika situationer. I resultatet framkom hur införandet av bildstöd på olika platser och i rutinsituationer verkade ha möjliggjort för pedagoger att med hjälp av *scaffolding*, kunna utmana och guida de nyanlända barnen i sin proximala utvecklingszon (Säljö, 2015, s 100). Ett exempel från resultaten är beskrivningen om hur ett nyanlönt barn som tidigare behövt använda sig av bildstöd för toalettrutinen, efter ett tag kunde självständigt anamma toalettrutinen utan bilder. Det skulle kunna förstås som att barnet tycks då med hjälp av bildstöd i den fysiska miljön kunnat nå utveckling i sin proximala utvecklingszon.

Säljö (2015, s 91) redogör för artefakternas betydelse för barns lärande, och menar att ett lärande som utvecklas av artefakternas hjälp innebär en *mediering*. I resultatet beskrivs flera situationer där bildstöd användes för språkstimulering, men även för barnets självständighet i rutiner. Utifrån Säljö (2015, s 91) beskrivning om mediering kan dessa skeenden tolkas som att barnet genom bildstöden, som då förstås som artefakter, medierar ny kunskap som exempelvis ord, begrepp och rutiner.

I resultatet framkom även en erfarenhet där barnen i en barngrupp lånade en pedagogs nyckelknippa med bildstöd och använde den i en leksituation. Pedagogerna berättade vidare att barnen uttryckte att de lekte samling. Vygotskij (2010, s 19) menade att fantasi bygger på en människas tidigare erfarenheter. Vidare belyser Vygotskij (2010, s 20) hur en större mängd erfarenheter skapar en rikare fantasi hos barn. Utifrån Vygotskij teoribegrepp om fantasi kan leksituationen tolkas som att barnen nyttjade sina tidigare erfarenheter där bildstöd

varit förekommande, och applicerade sedan denna artefakt i sin lek. Detta kan tolkas som att barnens lek kunde utvecklas med hjälp av fantasi och artefakter.

Vilka möjligheter och utmaningar upplever pedagoger att arbete med bildstöd medför?

I intervjuerna framkom att samtliga pedagoger hade en positiv syn på bildstöd och arbete med verktyget i förskoleverksamhet. Några av pedagogerna betonade även hur bildstöd var gynnsamt för hela barngruppen, exempelvis lyfte en pedagog fram att en bild förstärker verbala instruktioner. En av pedagogerna beskrev hur en händelse i förskoleverksamhet där bildstöd inte fanns att använda ledde till skapande aktiviteter. Pedagogernas skapande aktiviteter tillsammans med barnet, kan då tolkas som att detta möjliggjorde för en egen produktion av bildstöd och kommunikationsverktyg. Säljö (2014, s 94) poängterar hur barn lär sig och utvecklas i samspel med sin omgivning. Skapandeprocessen kan då analyseras som ett lärande i samspel, där pedagogerna verkade möjliggöra för ett nyanlät barns kommunikation. Vygotskij (2010, s 17) betonar *fantasi* som en viktig faktor för barns lärande. Situationen med pedagogen och barnets tecknande kan ses som en skapande verksamhet, där fantasin gjorde det möjligt för det nyanlända barnet att kommunicera med hjälp av kreativt skapande. Med hjälp av samspel och kommunikation genom skapande aktivitet upplevde pedagogerna att barnet kände sig tryggt i verksamheten, och kunde därefter börja lära sig språket. Utifrån ett sociokulturellt perspektiv kan det tolkas som att barnet i situationer med ritandet tycks ha *lånat erfarenheter* från pedagogens teckningar, och kunde därefter med hjälp av teckningarna skapa en kommunikation i socialt samspel.

En pedagog belyste hur introduceringsprocessen av bildstöd kunde vara utmanande innan barnet fått förståelse för rutinen och principen. Säljö (2015, s 100) förklarar att den proximala utvecklingszonen inbegriper en kunskapsnivå som är utanför barnets utvecklingsmöjligheter utan vissa erövrade kunskaper innan. Vid en första introduktion av bildstöd kan detta alltså vara komplext för barnet att förstå, och förståelsen för bildstöd ligger då utanför barnets proximala

utvecklingszon. Med en ihärdig pedagog som leder barnet vidare i processen med hjälp av scaffolding, kan barnet slutligen få en förståelse för rutinen med bildstöd.

9. Diskussion och konklusion

I följande avsnitt kommer studiens val av metod att diskuteras. Därefter följer en diskussion över studiens resultat och analys utifrån studiens syfte och frågeställningar. Detta kommer jämföras med den tidigare forskning som presenterats i studien. Syftet med studien är att bidra med kunskaper om pedagogers olika upplevelser och erfarenheter av att använda bildstöd som kommunikationsverktyg för nyanlända barn. Studien syftar även till att få fördjupade kunskaper i pedagogers erfarenheter och upplevelser av att nyttja förskolans fysiska miljöer till bildstöd.

9.1 Metoddiskussion

Kvale & Brinkmann (2014, s 46–47) redogör hur kvalitativa intervjuer möjliggör för en forskare att ta del av en persons erfarenheter och livsvärld. Jag har därför utgått utifrån kvalitativa intervjuer som metod.

Inför intervjuerna skrevs en intervjuguide utifrån centrala teman grundade på studiens syfte. I intervjuguiden fanns också förslag på följdfrågor ifall samtalet inte skulle flyta på naturligt. Respondenterna gav varierade svar på arbetssätt och erfarenheter, vilket jag upplever skapar en trovärdighet för tillvägagångssättet. Varierade och fördjupade svar går inte att generalisera eller kvantifiera, något som heller inte varit min avsikt. Intervjufrågorna gavs inte ut i förhand, och informanterna meddelades att de inte behövde förbereda sig inför intervjutillfället. Detta gav möjlighet till så pass genuina svar som möjligt. Spontaniteten kan också ha inverkat på intervjumaterialet, då detta kan ha lett till oreflekterade svar i stunden.

Min första ambition var att intervjua sex pedagoger (tre förskollärare, tre barnskötare från två förskolor). Vid intervjuerna valde jag att intervjua både förskollärare och barnskötare för att få ett bredare material. Studien syftade till att undersöka ett arbetssätt med barn, vilket inkluderar all verksam personal i barngrupp. Ett något bredare undersökningsmaterial kan framhäva olika perspektiv

och variationer i arbetssättet. Jag insåg tidigt i intervjuprocessen att svaren från mina första informanter visade vissa skillnader i arbetssättet på samma förskola. Därför ansåg jag att det var tillräckligt med fem informanter. Intervjuerna spelades in med ljudinspelning. Intervjuerna utfördes på informanternas arbetsplats, i anslutning till deras avslutade arbetspass. Några av intervjuerna utfördes i ett mindre rum. I efterhand hörs på ljudinspelningarna ett högt surrande på från intilliggande ventilation, vilket har medfört att kvalitén blivit något sämre på dessa. Detta har inte påverkat själva transkriberingsprocessen. Att intervjuerna utförts i anslutning till informanternas avslutade arbetsdag kan ha medfört att de upplevt intervjuerna som stressfullt moment och svarat oreflekterat på frågorna.

Kvale & Brinkmann (2014, s 51-52) uppmärksammar också den maktasymmetri som kan råda mellan forskare och intervjuperson. Oavsett en forskares intention om att möjliggöra för ett så pass öppet samtalsklimat som möjligt så kan en asymmetri ändå infinna sig, om intervjupersonen upplever sig utfrågad eller upplever sig obekväma när en ljudinspelning börjar. För att undkomma detta hade informanterna fått information om studien innan och fick själva välja tid och plats för intervjutillfälle.

Från mina observationstillfällen fick jag tillgång till mina fältfotografier för att skapa ytterligare förståelse för informanternas erfarenheter av bildstöd. Inför observationerna hade jag planerat att dokumentera traditionsenligt bildstöd, vilket medförde att andra bilder med barn och verksamheter uteslöts. Detta kan ha påverkat tillgången till material då dessa bilder kan vara ett stöttande verktyg i sammanhanget. Innan observationerna hade jag planerat att låta observationerna få en egen resultat- och analysprocess. På grund av uppsatsen omfång och tidsbrist valde jag att utesluta det och i stället infoga bilderna som stöd till informanternas berättelser.

Då jag kombinerade två metoder, både intervjuer och observationer, kunde jag tydligare se vad informanterna berättade om och hur bildstödet kunde se ut. Observationerna medförde ingen skillnad mot informanternas berättelser utan

tydliggjorde deras berättelser, vilket jag tolkar som att både intervjuerna och observationerna är tillförlitliga.

9.2 Resultatdiskussion

Syftet med studien var att bidra med kunskaper om pedagogers olika upplevelser och erfarenheter av att använda bildstöd som kommunikationsverktyg för nyanlända barn. Studien syftade även till att få fördjupade kunskaper i pedagogers erfarenheter och upplevelser av att nyttja förskolans fysiska miljöer till bildstöd. Utifrån syftet formades tre frågeställningar: *Vilka erfarenheter har pedagoger av använda bildstöd för kommunikation och samspel med nyanlända barn? Vilka möjligheter och utmaningar upplever pedagoger att arbete med bildstöd medför? Vilka erfarenheter har pedagoger av att nyttja den fysiska miljön i förskoleverksamhet för bildstöd?*

Resultatdiskussionen presenteras under tre kategoriseringar, där alla frågeställningar berörs under samtliga rubriker.

Pedagogers förhållningssätt till bildstöd

I resultatet framkom att det förekom vissa variationer i användandet av bildstöd. Några av pedagoger lyfte fram välplanerade situationer med bildstöd, medan en av pedagogerna betonade att bildstödet för exempelvis kläder var bortglömt och inaktuellt på dennes avdelning. Detta resultat kan ses i likhet med resultatet av Skolinspektionens granskning, vilket visade att pedagogers arbetssätt för att anpassa aktiviteter för alla behov i barngruppen varierade (2017, s 18). Samtliga pedagoger uttryckte samstämmigt positiva upplevelser över bildstöd som verktyg, och betonade att de upplevde att bilder förstärkte det talade språket. Samtidigt lyftes tidsbrist och brist på bilder som utmaningar. Detta resultat är något som även framkommer i Skolinspektionens granskning, vilket visade att bristande förutsättningar och bristande resurser medförde att pedagogers arbete

med stödverktyg bortprioriterades. Skolinspektionens granskning visade också att personalens kompetens är avgörande, och tid måste avsättas för att omsätta teoretiska kunskaper i praktiken. I mitt resultat framkom en samstämmig positiv syn på bildstöd, trots detta beskrevs tillgången till och arbetet med bildstöd varierande. Bildstöd som begrepp är ett tämligen välbekant och ansett verktyg, men omsättningen i praktiken kan påverka dess befintlighet i verksamheten. Pedagogens upplevelse om det bortglömda bildstödet i hallen kan även sammanlänkas med Björklunds resultat om passiva textmiljöer (2008, s 231). I Björklunds studie framkom hur pedagogerna placerade ord-etiketter i verksamheten, men fortsatte inget vidare arbete med dessa och förde heller inte kommunikation med barnen om etiketterna. Ord-lapparna förpassades till en passiv textmiljö, vilket även det bortglömda bildstödet kan tolkas som. Resultatet kan tolkas som att pedagogerna har en ambition att använda bildstöd som verktyg, men faktorer som tidsbrist och ojämn resursfördelning inverkar på själva användandet av bildstödet.

Bildstöd som språkstimulering

I resultatet framkommer att flera pedagoger uppmärksammat att barn utvecklade språket efter en tids användning av bildstöd. Ett tydligt exempel på situation som framkom var matsituationerna. I matsituationerna framställdes bildstöd både för att möjliggöra för barnets delaktighet och inkludering samt som språkstimulering. Matsituationerna som språkstimulerande rutinaktivitet framträder även i resultatet av Skans studie (2011). Skans (2011, s 101) poängterar i sin studie hur pedagogerna var tydliga med att benämna de olika tingen och maträtterna som barnen pekade på. Resultat från min studie visar på samstämmighet med Skans studie, då informanter i min studie påtalade vidden av att benämna föremålen samtidigt som bilden visades.

I mitt resultat framkom även berättelser om hur pedagogerna ibland plockade bort bildstödet, när de upplevde att bildstödet hämmade barnets verbala förmågor. Ett liknande resonemang framkommer i Skans studie, där Skans påtalar att ett kontextbundet och sakligt språkbruk på förskolan kan leda till att vissa barn inte får de språkliga utmaningar som de behöver (2011, s 89). Skans förklarar att

flerspråkiga barn behöver utmanas för att använda och utveckla sitt språk (2011, s 89).

Samtidigt framkommer utifrån Ljunggrens resultat hur pedagogers kommunikation med barn ibland kan verka hämmande för barnens verbala förmågor (2013, s 101). En av pedagogerna upplevde att ett av barnen tystnade vid matsituationerna och reflekterade över huruvida bildstödet var en orsakande faktor till det. Exemplet från min studie kan även tolkas utifrån Ljunggrens slutsatser (2013). I Ljunggrens studie framkom hur de observerade barnens kommunikation varierade beroende på om en pedagog var i barnens absoluta närhet under matsituationerna (2013, s 132–133). Ljunggren reflekterade över hur en pedagogs närvaro innebar att matsituationen kunde upplevas som en mer reglerad situation för barnen, där pedagogens kommunikation med barnen mestadels innefattade kontrollfrågor och resonemang om konkreta föremål. I mitt exempel framkom hur pedagogen förklarade bildstödet som en bidragande faktor till att det nyanlända barnet tystnade vid matsituationerna. Ljunggrens studie visar hur fler faktorer har inverkan för barns kommunikationsmöjligheter vid matsituationer.

Bilder för barnens självständighet och trygghet

Samtliga informanter belyste bildstöd som ett språkstimulerande verktyg. Några av informanterna belyste också hur bilder och bildstöd varit bidragande till trygghet och självständighet för barn. En av pedagogerna beskrev hur bildstödet på toaletten kom fram, och hur detta hade positiv inverkan för ett barn. Barnet upplevdes gå från att inte förstå, till att självständigt kunna hantera hela toalettrutinen. I mitt resultat framkom även hur pedagoger skapat egna bilder för att bidra till barnens trygghet. I tidigare forskning lyfts bildstöd för nyanlända främst som ett språkligt verktyg. Rapporten från Bris (2019, s 9) uppmärksammar hur lärandeuppdraget i förskolan har fått ett stort fokus på senare år, vilket Bris menar kan ske på de mest sårbara barnens bekostnad. I rapporten från Bris framkommer att nyanlända barn oftast kan vara i större behov av trygga och förutsägbara pedagoger och miljöer, och vidhåller att det förutsätter kompetent personal i förskolorna. Likheter med Bris rapport framkommer även i Westrin & Örjes resultat. Westrin & Örjes (2019, s 16) betonar hur pedagogerna, efter ett kompetensutvecklingsprogram, förändrade sitt arbetssätt och skapade inkluderande

miljöer med bildstöd. Detta medförde att det blev färre konflikter och oroligheter i barngruppen, då barnen upplevdes ha en trygghet i vetskapen om vilken rutin som skulle ske härnäst. Exempel på beskrivningar av pedagogens egenproducerade bilder kan då tolkas som att pedagogernas agerande möjliggjorde för barnens grundläggande behov och skapande då en trygg miljö på förskolan för barnen.

9.3 Konklusion

Syftet med studien var att bidra med kunskaper om pedagogers olika upplevelser och erfarenheter av att använda bildstöd som kommunikationsverktyg för nyanlända barn. Studien syftade även till att ge fördjupade kunskaper i pedagogers erfarenheter och upplevelser av att nyttja förskolans fysiska miljöer till bildstöd.

De centrala resultaten från min studie visar att tillfrågade pedagoger var bekanta med bildstöd och upplevde verktyget som något positivt. Samtidigt fanns en viss variation i användandet av bildstöd för nyanlända barn, och faktorer som kunde inverka var tidsbrist och ojämn resursfördelning. Bildstöd framkom i både rutinsituationer och i uppkomna situationer som exempelvis aktivitetsbyten. Bildstödet hade i vissa fall även tagits undan när pedagogerna upplevde att bildstödet hämmade språkutvecklingen. Därför blir det extra betydelsesfullt med inkännande och lyhöra pedagoger i verksamheten, för att möjliggöra för nyanlända barns utveckling.

Bildstöd sågs av pedagoger oftast som ett språkstimulerande verktyg, men resultatet visade också att bildstöd beskrevs som ett trygghetsgivande verktyg. Därför blir det viktigt att pedagoger har en medvetenhet om verktygets flexibilitet och noterar användningsområden för nyanlända barn. Alla intervjuade pedagoger hade tillgång till en nyckelknippa med bildstöd, vilket medförde att bildstöd kunde nyttjas både inomhus och utomhus. Bildstöd inomhus blev ibland bortglömt och inaktuellt när pedagoger upplevde att barnen inte hade behov av verktyget. Genom att inkludera bilder, föremål och tydligt kroppsspråk i verksamheten och i de planerade aktiviteterna, kan de nyanlända barnen enklare få förståelse för ord och begrepp. Nyanlända barn som flytt sitt hemland bär ofta på traumatiska upplevelser, vilket medför att förskolan måste vara förberedd för att erbjuda nyanlända barn en trygg

och kompetent verksamhet. Bildstöd kan vara ett brett verktyg som bidrar till både språkstimulering, socialt samspel och trygghet.

9.4. Vidare forskning

Min studie bidrar med en inblick i hur bildstöd kan användas som kommunikationsverktyg för nyanlända barn. En uppföljande studie där observationer av bildstöd i fysiska miljöer studeras skulle möjliggöra att synliggöra pedagogers arbete med bildstöd för nyanlända barn. För att få än mer fördjupade kunskaper inom ämnet hade deltagande observationer i verksamheter kunnat ge inblick i hur pedagoger nyttjar bildstöd som kommunikationsmedel och hur detta påverkar nyanlända barns språkutveckling.

Referenslista

Barnombudsmannen. *Barn på flykt: barns och ungas röster om mottagandet av ensamkommande; Nyanlända barns hälsa: delrapport i Barnombudsmannens årstema 2017 - Barn på flykt*. 2017. Stockholm: Barnombudsmannen
https://www.barnombudsmannen.se/globalassets/dokument-for-nedladdning/publikationer/barn_pa_flykt_webb.pdf (Hämtad 2022-04-19)

Björk-Willén, Polly. 2006. *Lära och leka med flera språk: socialt samspel i flerspråkig förskola*. Diss. Linköping: Linköpings universitet

Björklund, Elisabeth. 2008. *Att erövra litteracitet: små barns kommunikativa möten med berättande, bilder, text och tecken i förskolan*. Diss. Göteborg.
http://gupea.ub.gu.se/dspace/bitstream/2077/18674/1/gupea_2077_18674_1.pdf
(Hämtad 2022-04-05)

Bruce, Barbro. 2021. *Förskolan - ett växthus för språkutveckling i samspel*. I: Sandberg, Anette (red.). *Med sikte på förskolan: barn i behov av stöd*. Upplaga 3. Lund: Studentlitteratur, 81- 102.

Bryman, Alan. 2020. *Samhällsvetenskapliga metoder*. Upplaga 3. Stockholm: Liber

Edfelt, David. 2019. *Utmaningar i förskolan: att förebygga problemskapande beteenden*. Upplaga 2. Stockholm: Gothia Fortbildning

Edfelt, David, Sjölund, Anna, Jahn, Cajsa & Reuterswärd, Malin. 2019. *Tydliggörande pedagogik i förskolan*. Upplaga 1:6. Stockholm: Natur & kultur

Göransdotter, Lovisa, Drackner, Mikael, Holmqvist, Anna, Angsell, Marie & Persson, Sven. 2019. *Bra från början: förskolans betydelse för barn som flytt*. Stockholm: BRIS

- Hellberg Björklund, Anna. 2022. *Att möta barn som flytt – del 1*.
<https://forskoleforum.se/artiklar/att-mota-barn-som-flytt-del-1> (Hämtad 2022-05-26)
- Kvale, Steinar & Brinkmann, Svend. 2014. *Den kvalitativa forskningsintervjun*.
Upplaga 3. Lund: Studentlitteratur
- Ljunggren, Åsa. 2013. *Erbjudande till kommunikation i en flerspråkig förskola*.
Lic.-avh., Malmö: Malmö högskola.
<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:mau:diva-7632> (Hämtad 2022-04-04)
- Skans, Anders. 2011. *En flerspråkig förskolas didaktik i praktiken*. Lic.-avh.,
Malmö: Malmö högskola. <http://hdl.handle.net/2043/11603> (Hämtad 2022-04-02)
- Skaremyr, Ellinor. 2014. *Nyanlända barns deltagande i språkliga händelser i förskolan*. Lic.-avh., Karlstad : Karlstads universitet.
<http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kau:diva-32622> (Hämtad 2022-04-05)
- Skolinspektionen. 2017. *Förskolans arbete med barn i behov av särskilt stöd*.
Stockholm: Skolinspektionen. <https://www.skolinspektionen.se/globalassets/02-beslut-rapporter-stat/granskningsrapporter/tkg/2017/forskolans-arbete-med-barn-i-behov-av-sarskilt-stod/forskolans-arbete-med-barn-i-behov-av-sarskilt-stod.pdf>
(Hämtad 2022-04-05)
- Skolverket. 2018. *Läroplan för förskolan, Lpfö 18*. Stockholm: Skolverket.
- SOU 2017:12. *Att ta emot människor på flykt*.
- Sveriges kommuner och regioner. 2022. *Många frågor kvar att lösa för flyktmottagandet*.
<https://skr.se/skr/tjanster/pressrum/nyheter/nyhetsarkiv/mangafragorkvarattlosaforflyktmottagandet.63263.html> (Hämtad 2022-04-24)

Swärd, Ann-Katrin & Kimhag, Kia. 2022. Språkutveckling och kommunikation-
grunden till allt lärande. I: Swärd, Ann-Katrin & Westman Andersson, Gunilla
(red.). *Specialpedagogisk verksamhet: för ALLA barn i förskolan*. Upplaga 1:1.
Lund: Studentlitteratur, 141–157.

Säljö, Roger. 2015. *Lärande: en introduktion till perspektiv och metaforer*.
Upplaga 1. Malmö: Gleerups

Unicef. 2022. *Barnkonventionen*. <https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten#hela-texten> (Hämtad 2022-04-02)

Vetenskapsrådet. 2017. *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
<https://www.vr.se/analys/rapporter/vara-rapporter/2017-08-29-god-forskningssed.html> (Hämtad 2022-04-25)

Vygotskij, Lev Semenovič. 2010. *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Upplaga
1:7 Göteborg: Daidalos

Westrin, Anette & Örjes, Anna. 2019. Lärandet i fokus vid aktivitetsbyten inom
förskola och skola. *Skolporten* 2019(10).
<https://www.skolporten.se/app/uploads/2019/12/leda-lara-nr-10-2019.pdf> (Hämtad
2022-04-02)

Williams, Pia. 2020. *När barn lär av varandra: samlärande i praktiken*. Upplaga
2. Stockholm: Liber

Yin, Robert K. 2013. *Kvalitativ forskning från start till mål*. Upplaga 1. Lund:
Studentlitteratur

Bilaga 1:1

Information om studie kring användning av bildstöd som kommunikationsmedel

Förfrågan om deltagande i undersökning

Hej!

Jag heter Felicia Alm och läser nu sista terminen på förskolläraryrket vid Högskolan Dalarna. Nu skriver jag mitt examensarbete, där jag valt att fördjupa mig i hur pedagoger kan arbeta med bildstöd som kommunikationsmedel i mötet med nyanlända barn. För att samla in material till min studie önskar jag intervjua förskollärare och barnskötare.

Du tillfrågas härmed om deltagande i undersökningen.

Undersökningens syfte

Syftet med min undersökning är att bidra med ökade kunskaper om hur pedagoger kan arbeta med bildstöd som kommunikationsmedel för nyanlända barn. I många fall är förskolan nyanlända familjers första etablering i det svenska samhället och möte med det svenska språket. Därför är det viktigt med en ingående studie inom ämnet.

Deltagande i studien innebär en intervju som kan genomföras antingen digitalt via Zoom, eller på överenskommen plats. Intervjun beräknas ta omkring 30 minuter. Önskvärt är att intervjun får spelas in via ljudinspelning efter samtycke från dig. Du behöver inte förbereda dig inför intervjun, utan intervjun bygger på dina egna erfarenheter.

Insamlat material från intervjuerna kommer att förvaras på lösenordskyddad dator. Inga personuppgifter kommer presenteras i studien och all information som kan härledas till verksamhet eller person kommer att aidentifieras. Materialet kommer endast att användas för min studie, och raderas efter att examensarbetet blivit godkänt.

Högskolan Dalarna är ansvarig för behandlingen av personuppgifter i samband med

examensarbetet. Som deltagare i undersökningen har du enligt

Dataskyddsförordningen

(GDPR) rätt att få information om hur dina personuppgifter kommer behandlas.

Du har också

rätt att ansöka om ett så kallat registerutdrag, samt att få eventuella fel rättade. Vid frågor om

behandlingen av personuppgifter kan du vända dig till Högskolans dataskyddsombud

Ditt deltagande i undersökningen är helt frivilligt. All information beträffande verksamheten kommer att aidentifieras. Du kan när som helst avbryta ditt deltagande utan närmare motivering. Undersökningen kommer att presenteras i form av en uppsats vid Högskolan Dalarna. Uppsatsen kommer även publiceras på

portalen DIVA, där det finns möjlighet för dig att ta del av resultatet.
Om du godkänner medverkan vid intervju kommer jag kontakta dig via mail, där vi kommer överens om tid och genomförande av intervjutillfälle.

Hälsningar

Felicia Alm

Ytterligare upplysningar lämnas av nedanstående ansvariga:

Falun 15/4 2022

Student: Felicia Alm

e-post: XXX

tel: XXX

Handledare: Maria Olsson

e-post: XXX

tel: xxx

Samtycke till att delta i studien

Jag har fått information om studien och haft möjlighet att ställa frågor. Jag får behålla den skriftliga informationen.

Jag samtycker till att:

- Delta i studien om användning av bildstöd som kommunikationsmedel
- Att intervjun får spelas in via ljudupptagning

Plats och Datum	Underskrift

Bilaga 1:2

Information om observationsstudie av bildstöd i förskolors fysiska lokaler

Hej!

Jag heter Felicia Alm och läser nu sista terminen på förskolläraryrket vid Högskolan Dalarna. Nu skriver jag mitt examensarbete där jag valt att fördjupa mig i hur förskolor kan arbeta med bildstöd som kommunikationsmedel för nyanlända barn. Studien delas upp i två delstudier där ena utgör intervjuer med pedagoger och andra delen en observationsstudie av förskolors fysiska miljöer. **Du tillfrågas härmed om er förskolas deltagande i denna observationsstudie.**

Studiens syfte

Syftet med min studie är att bidra med fördjupade kunskaper om hur förskolors fysiska miljöer anpassas och nyttjas för bildstöd. Forskning visar att bildstöd kan vara ett tydliggörande pedagogiskt verktyg för barns vardag i en förskoleverksamhet. Bildstöd i förskolan är därför ett viktigt område att undersöka.

Genomförande av undersökning

För denna studie önskar jag få observera er förskolas fysiska lokaler.

Observationen beräknas ta ca 30–45 minuter i anspråk. Jag kommer inte att observera barn eller pedagoger. Jag planerar att dokumentera mina observationer med anteckningar och eventuellt fotografier på olika visuella stöd, om samtycke för detta medges från er.

Insamlat material från observationerna kommer att förvaras på lösenordskyddad dator. Inga personuppgifter kommer presenteras i studien och all information som kan härledas till verksamhet kommer att avidentifieras. Materialet kommer endast att användas för min studie, och raderas efter att examensarbetet blivit godkänt. Undersökningen kommer att presenteras i form av en uppsats vid Högskolan Dalarna. Uppsatsen kommer även publiceras på portalen DIVA, där det finns möjlighet för dig att ta del av resultatet.

Om du godkänner er förskolas medverkan för observation kommer jag att kontakta er via mail, där vi kommer överens om en passande tid för observationstillfälle.

Samtyckesblankett medföljer informationsbrevet

Hälsningar

Felicia Alm

Ytterligare upplysningar lämnas av nedanstående ansvariga:

Falun 15/4 2022

Student: Felicia Alm

e-post: XXX

Tel: xxx

Handledare: Maria Olsson

e-post: XXX

tel: xxx

Samtycke till att delta i studien

Jag har fått information om studien och haft möjlighet att ställa frågor. Jag får behålla den

skriftliga informationen.

Jag samtycker till att:

- Delta i studien om användning av bildstöd som kommunikationsmedel

Plats och Datum	Underskrift

Bilaga 1:3

Intervjuguide

Bakgrund:

Hur gammal är du?

Hur många yrkesverksamma år har du i förskola?

Hur många år har du jobbat på denna förskola?

Vilken/vilka utbildningar har du?

När blev du klar med din grundutbildning?

Har du gått någon utbildning/ kurser efter din pedagogiska utbildning?

Om förskolan:

Hur många pedagoger på avdelningen?

Hur många barn i gruppen?

Hur ser barngruppen ut? Exempelvis åldersgrupp, inriktningar

Hur många barn med flera språk? Vilka språk?

Hur många nyanlända barn? Hur länge har de varit i förskolan?

Särskilda behov i barngruppen?

Hur ser en dag ut på er avdelning?

Om bildstöd:

Använder ni er av något tydliggörande verktyg ex Bildstöd? (Om nej, förklara vidare, varför det beslutet, vad skulle behövas för att, andra alternativ för att kommunicera med barnen)

Varför har du valt att använda dig av just den typ av verktyg?

Hur brukar barnen förhålla sig till bildstöd? Är bildstödet för specifikt barn eller hela barngruppen?

I vilka situationer eller platser använder ni er av bildstöd?

Hur kan en situation med bildstöd se ut?

Vilka andra situationer med bildstöd brukar förekomma?

Brukar barnen använda sig av bildstöd eller andra icke-verbala kommunikation med andra barn?

Pedagogens förhållningssätt

Hur upplever du användandet av bildstöd?

Upplever du några möjligheter med bildstöd? I vilka situationer?

Upplever du några utmaningar med bildstöd? I vilka situationer?

Vem producerar bildstöden? Varför just den personen?

Hur skulle du vilja vidareutveckla arbetet med bildstöd?

Andra erfarenheter av arbete med nyanlända barn?

Något mer att tillägga kring ämnet?